

Рішення спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Спеціалізована вчена рада Донецького національного університету імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України, м. Вінниця, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії галузі знань 03 «Гуманітарні науки» на підставі прилюдного захисту дисертації «Сучасне електронне листування: жанри, комунікативні стратегії і тактики» за спеціальністю 035 «Філологія» 27 травня 2026 року.

Троян Анастасія Вячеславівна

1999 року народження

Громадянка України

Освіта вища: у 2021 році закінчила Донецький національний університет імені Василя Стуса за спеціальністю «Прикладна лінгвістика».

У 2022 році вступила до аспірантури Донецького національного університету імені Василя Стуса на кафедру загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології за спеціальністю 035 «Філологія».

Дисертацію виконано в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий керівник: Загнітко Анатолій Панасович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Основні результати дисертації висвітлені в 6 наукових публікаціях: 4 наукові публікації у фахових виданнях України (категорія Б); 2 матеріали доповідей за результатами участі в наукових заходах:

Статті в наукових виданнях, включених до переліку фахових видань України:

1. Троян А.В. Ланцюгові листи щастя як один із різновидів електронного листування. *Записки з українського мовознавства*. 2023. Вип. 30. С. 326–338.

2. Троян А.В. Скорочення та причини їх використання в електронному листуванні. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 32, Т. 1. С. 112–117.

3. Загнітко А.П., Троян А.В. Особливості сучасного електронного спілкування: вербальні та невербальні ресурси. *Слобожанський науковий вісник*. 2024. №5. С. 23–27.

4. Троян А. Жанри сучасного електронного листування: традиційні і нові підходи. *Лінгвістичні студії Linguistic Studies*. 2025. Вип. 50. С. 206–217.

Тези:

5. Троян А. Аналіз загроз, спричинених небажаним масовим текстовим розсиланням. *Сучасні тенденції розвитку лінгвістики та лінгводидактики: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 10 травня 2023 р.)*. С. 210–213.

6. Троян А. Способи поширення небажаної розсилки. *Мовний простір сучасного світу*: тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів і молодих учених (м. Київ, 24 травня 2024 р.). С. 208–213.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради.

Коваль Людмила Михайлівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, теорії та історії української і світової літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Зауважень немає.

Важеніна Олена Григорівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, теорії та історії української і світової літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Зауважень немає.

Гарбера Ірина Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Зауважень немає.

Кондратенко Наталія Василівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри прикладної лінгвістики Одеського національного університету імені І.І. Мечникова:

1. Серед зазначених у вступі до дисертації методів схарактеризовано метод дискурс-аналізу, комунікативно-прагматичний метод, когнітивно-семіотичний метод, контент-аналіз і корпусний метод, зіставний і описово-інтерпретаційний методи. Утім, у роботі представлено алгоритм побудови комунікативної стратегії в електронному листуванні, що має характер моделі і є результатом залучення методу моделювання. Зважаючи на це, перелік методів потребує доповнення за рахунок додавання методу моделювання.

2. Серед виокремлених комунікативних тактик наявна група техніко-організаційних, що «забезпечують не лише технічну реалізацію повідомлення, а й комунікативну стабільність цифрового середовища, уможлиблюючи узгодженість дій адресанта й адресата в умовах просторово-часової дистанції» (с. 135). Зважаючи на вичерпні характеристики тактик та переконливі підстави для їх виявлення, бажано було б продемонструвати дію цих тактик на конкретних прикладах та зазначити, з якими комунікативними стратегіями вони корелюють. Також варто було б розширити аргументацію в окремих групах тактик за рахунок наведення прикладів та унаочнення міркувань авторки.

3. Запропонований авторкою алгоритм реалізації комунікативної стратегії в електронному листуванні визначає наукову новизну та практичну цінність дисертацію, однак потребує уточнення кількості і характеру визначених послідовних фаз виформовування комунікативної стратегії. З одного боку, запропоновано п'ять стадій: «1) встановлення контакту через етикетну рамку; 2) чітку передачу суті з урахуванням жанру; 3) емоційно збалансовану регуляцію тону; 4) інтерактивну підтримку зв'язку;

5) оцінювання й удосконалення комунікативної поведінки» (с. 194–195). З іншого боку, далі в тексті дисертації кількість і зміст стадій розширено: «1) визначення інтенції та мети повідомлення; 2) аналіз адресата і контексту; 3) вибір комунікативного тону та стилю; 4) добір тактик відповідно до стратегічної мети; 5) композиційно-графічне оформлення тексту; 6) технічне планування (таймінг, структура, автоматизація); 7) рефлексію результату (оцінку реакції, корекцію комунікаційної поведінки)» (с. 199–200). Який саме алгоритм є дієвим та апробованим на практиці?

4. Погоджуючись з міркуваннями А. В. Троян щодо екстраполяції штучного інтелекту у сферу електронного листування, відзначимо, що потребує уточнення авторська позиція щодо того, які саме перспективи і тенденції розвитку штучного інтелекту можна простежити в електронному листуванні – використання готових шаблонів повідомлень, написання етикетних текстів, тотальна заміна автора штучним інтелектом тощо?

5. Потребує коригування список літератури та покликання на цитовані праці, оскільки наявні технічні помилки в описах бібліографічного апарату та некоректне цитування. Зокрема, має місце певне дублювання наукових розвідок у списку літератури та помилки фактичного і технічного характеру під час оформлення покликань.

Марчук Людмила Миколаївна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка:

1. У роботі простежується тенденція до опису конкретних комунікативних стратегій і тактик, що свідчить про накопичення певного теоретичного підґрунтя, яке дає змогу переходити до аналізу часткових аспектів і особливостей реалізації тих чи тих стратегій. Це перспективний напрям, адже саме такі дослідження дозволяють уточнити, скоригувати й доповнити основні положення теорії комунікативних стратегій. Проте А. Троян уточняє, що етикетні стратегії забезпечують культурну адаптацію спілкування, а у висновках до п. 2.1.2 етикетні стратегії дисертантка уже відносить до тих, які розрізняються за метою, а за культурною специфікою виділяє універсальні та етноспецифічні. Таким чином, спостерігаємо дещо розмиті визначення класифікаційних ознак комунікативних стратегій.

2. Одним із завдань дисертаційної праці було «розробити й теоретично обґрунтувати алгоритм побудови комунікативної стратегії в електронному листуванні» (с. 18), проте у висновках розв'язання цього важливого завдання не представлено, хоч і декларується в загальному: «За результатами аналізу, близько 18% корпусу становлять повністю або частково автоматизовані повідомлення, що підтверджує тенденцію до делегування частини комунікативних дій алгоритмам». Сам же алгоритм як покроковий механізм від визначення комунікативної мети до оцінювання та корекції конкретно описано в п. 2.4., а саме: алгоритм побудови комунікативної стратегії в електронному листуванні А. Троян представила як модель стратегічного проектування тексту, що складається з п'яти послідовних дій: 1) ініціація

контакту; 2) передача змісту; 3) управління емоційним тоном; 4) забезпечення зворотного зв'язку; 5) контроль ефективності та корекція. Складна природа комунікативних стратегій, яка функціонує на кількох мовних рівнях і взаємодіє з прагматичними, когнітивними та дискурсивними чинниками, потребує комплексного багаторівневого аналізу відповідних мовних механізмів своєї реалізації, а тому саме такий підхід може слугувати перспективою подальших лінгвістичних студій, сприяючи цілісності наукового дослідження загалом. Тому вважаємо такий алгоритм має бути дещо розлогішим та включати такі етапи, крім зазначених: аналіз адресата (реципієнта) (врахування соціально-демографічних, когнітивних, психологічних характеристик, рівня обізнаності та очікувань); вибір типу комунікативної стратегії (інформативна, персуазивна, маніпулятивна, кооперативна, конфліктна, антиконфліктна тощо); урахування когнітивних і психологічних механізмів (фрейми, сценарії, стереотипи, емоційні тригери, механізми впливу на сприйняття). Бажано було б чіткіше підсумувати цей надзвичайно важливий аспект.

3. На с. 171 дисертантка описує явище надлишковості в електронному листуванні: «Протилежною за механізмом є тактика когнітивного перевантаження (*information overload*), коли адресат отримує надлишок даних, які ускладнюють осмислення й критичну оцінку та покликається на слова Мейера, що «надмір інформації не лише дезорієнтує, а й створює ефект авторитетності – що складніше повідомлення, то більшу довіру воно викликає», таким чином підкреслює мініпулятивний характер цього явища. Проте приклади, наведені авторкою, вказують на нашу думку на передачу якомога точної інформації, оскільки відбувається покликання на низку нормативних документів, тому жодного «підштовхування адресата до самостійного висновку» в цьому випадку немає. Такого типу надлишковість виконує лише інформаційну функцію.

4. У межах прагматичного підходу вивчається діяльнісний компонент стратегії, конфліктологія розглядає стратегії поведінки людини в конфліктній комунікативній ситуації, соціолінгвістика – вплив соціальних чинників на вибір і реалізацію комунікативної стратегії тощо. Водночас усі лінгвісти визнають, що вивчення конкретних комунікативних стратегій неможливе без звернення до мовної особистості, яка їх використовує. Варто було б звернути увагу на цей аспект, оскільки зв'язок теорії комунікативних стратегій і теорії мовної особистості має двобічний характер: дослідження комунікативних стратегій дає змогу встановити залежність вибору й реалізації тієї чи тієї стратегії як від норм комунікації, прийнятих у суспільстві, так і від індивідуальних особливостей мовної особистості. З цього погляду дослідження комунікативної стратегії з опорою на модель мовної особистості є перспективним, оскільки така модель майже завжди має у реальному світі відповідник у вигляді певної «соціальної моделі».

5. У роботі побічно описується категорія економії (с. 116) та надлишковості. Варто було б у висновках зазначити їх як один із чинників передання інформації, які не існують окремо, а взаємопов'язані та виконують важливу функцію розуміння в структурі дискурсу.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» німає членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада присуджує Троян Анастасії Вячеславівні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

Голова спеціалізованої вченої ради

Людмила КОВАЛЬ

Людмила КОВАЛЬ

